

KASBIY STANDARTLARNI ISHLAB CHIQISHDA TARMOQ KENGASHLARINING O'RNI VA ROLI

KARIMOVA NOZIMA NURMUHAMMADOVNA

Professional ta'limni rivojlantirish instituti dotsenti, p.f.d., (DSc)

RAXIMOVA GULI SULTONBOYEVNA

Milliy malaka tizimini rivojlantirish instituti bosh mutaxassisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada kasbiy standartlarni ishlab chiqish va takomillashtirish jarayonida tarmoq kengashlarining o'rni va roli ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil etiladi. Kasbiy standartlar mehnat bozori talablari, ish beruvchilarning ehtiyojlari, zamonaviy texnologik jarayonlar va mutaxassislarning kasbiy kompetensiyalariga qo'yiladigan talablarni uyg'unlashtiruvchi muhim me'yoriy vosita sifatida yoritiladi.

Kalit so'zlar: *kasbiy standart, tarmoq kengashlari, mehnat bozori, kasbiy kompetensiya, malaka talablari, mehnat funksiyasi, ish beruvchi, professional hamjamiyat, ta'lim tizimi, malaka, kasbiy faoliyat, kompetensiyaga asoslangan yondashuv.*

KIRISH

Kasbiy standartlar zamonaviy mehnat bozori bilan ta'lim tizimi o'rtasidagi uzviy aloqani ta'minlaydigan muhim institutsional vositalardan biridir. Ular muayyan kasbiy faoliyat turi bo'yicha xodimga qo'yiladigan malaka talablari, zarur bilim, ko'nikma va kompetensiyalar, mehnat funksiyalari hamda kutiladigan mehnat natijalarini belgilaydi. Shu sababli kasbiy standartlarni ishlab chiqish jarayoni faqat ta'lim tashkilotlari yoki davlat boshqaruvi organlarining vazifasi bo'lib qolmasdan, bevosita tegishli tarmoqdagi ish beruvchilar, professional birlashmalar, ta'lim tashkilotlari va boshqa manfaatdor tomonlarning hamkorligini talab etadi.

O‘zbekiston Respublikasida kasbiy standartlar va tarmoq kengashlarining huquqiy asoslari, xususan, 2020-yil 20-oktabrda qabul qilingan O‘RQ-642-son “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi Qonun bilan mustahkamlangan. Mazkur qonunning 77-moddasida kasbiy malaka va bilimlarni rivojlantirish bo‘yicha tarmoq kengashlari tegishli vazirliklar, davlat qo‘mitalari va idoralari, birlashmalar, kompaniyalar hamda tashkilotlar tomonidan tuzilishi belgilangan. Ushbu normalar tarmoq kengashlarini muayyan iqtisodiyot yoki faoliyat sohasi bo‘yicha kasbiy malakalarni rivojlantirishda institutsional mexanizm sifatida belgilaydi.

ASOSIY QISM

Tarmoq kengashlarining asosiy vazifasi kasbiy faoliyatning real ehtiyojlarini aniqlash va ularni malaka talablari bilan bog‘lashdan iborat. Chunki mehnat bozorida yuz berayotgan texnologik, iqtisodiy va tashkiliy o‘zgarishlar yangi kasblarning shakllanishi, mavjud kasblarning mazmuni o‘zgarishi va xodimlardan talab qilinadigan kompetensiyalarning yangilanishiga olib keladi. Shu nuqtai nazardan, kasbiy standartlar doimiy ravishda mehnat bozori talablariga moslashtirib borilishi zarur.

Mazkur yo‘nalishda muhim bosqich 2024-yil 30-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-345-son “O‘zbekiston Respublikasi Milliy malaka tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilinishi bilan bog‘liq. Qaror 2024-yil 5-oktabrdan kuchga kirgan. Ushbu hujjat Milliy malaka tizimini rivojlantirish, mehnat bozori va ta‘lim tizimining o‘zaro integratsiyasini kuchaytirish hamda malakaga bo‘lgan talablarni institutsional tartibga solishning zamonaviy mexanizmlarini belgilab berdi.

PQ-345-son qaror asosida Kasbiy malakalarni rivojlantirish bo‘yicha Respublika kengashi tarkibi tasdiqlangan. Kengashga O‘zbekiston Respublikasi Bosh vaziri raislik qiladi, Ta‘lim sifatini ta‘minlash milliy agentligi direktori esa rais o‘rinbosari sifatida belgilangan. Respublika kengashi tarkibiga Oliy Majlis Qonunchilik palatasining Mehnat va ijtimoiy masalalar qo‘mitasi raisi, O‘zbekiston

kasaba uyushmalari Federatsiyasi raisi, Savdo-sanoat palatasi raisi, Markaziy bank raisi, oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar, maktabgacha va maktab ta'limi, kambag'allikni qisqartirish va bandlik, investitsiyalar, sanoat va savdo, adliya, sog'liqni saqlash, raqamli texnologiyalar, qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi, qishloq xo'jaligi, suv xo'jaligi, energetika, madaniyat, sport, transport, ekologiya, tog'-kon sanoati va geologiya kabi sohalar uchun mas'ul vazirlik va idoralar rahbarlari kiritilgan.

Shuningdek, Respublika kengashi tarkibida ijtimoiy himoya, soliq, iqtisodiyot va moliya, texnik jihatdan tartibga solish, favqulodda vaziyatlar yo'nalishlari vakillari, yirik sanoat uyushmalari va aksiyadorlik jamiyatlari rahbarlari, ish beruvchilar vakillari, iqtisodiyot assambleyasi hamda "WorldSkills Uzbekistan" Ishchi kasblarni rivojlantirish va ommalashtirish assotsiatsiyasi rahbari ham ishtirok etadi. Milliy malaka tizimini rivojlantirish instituti direktori esa lavozimiga ko'ra Respublika kengashi kotibi etib belgilangan.

Respublika kengashi tarkibida davlat boshqaruvi organlari bilan bir qatorda yirik sanoat uyushmalari va ish beruvchilar vakillarining ishtirok etishi kasbiy standartlarning amaliy yo'naltirilganligini ta'minlashga qaratilgan. Jumladan, "O'zavtosanoat" AJ, "O'zkimyosanoat" AJ, "O'zto'qimachilik sanoat" uyushmasi, "O'zeltexsanoat" uyushmasi, "O'zcharmsanoat" uyushmasi hamda "O'zsanoatqurilishmateriallari" uyushmasi vakillarining kengash tarkibiga kiritilishi sanoat tarmoqlarida mavjud kasblar, mehnat funksiyalari, ishlab chiqarish jarayonlari va zamonaviy kompetensiyalarga qo'yiladigan talablarni kasbiy standartlarda aks ettirish imkonini beradi.

PQ-345-son qarorining alohida ahamiyati shundaki, unda kasbiy malakalarni rivojlantirish bo'yicha tarmoq kengashlari Milliy malaka tizimining muhim subyektlaridan biri sifatida belgilangan. Qarorga muvofiq, tarmoq kengashlari faoliyatida ish beruvchilar, yirik korxonalar, xo'jalik birlashmalari va tegishli ta'lim tashkilotlarining ishtiroki nazarda tutilgan. Shu bilan birga, tarmoq kengashlari

tarkibining kamida 50 foizini ish beruvchilar vakillari tashkil etishi belgilangan. Bu talab kasbiy standartlarni ishlab chiqishda ish beruvchilarning real ehtiyojlari va amaliy tajribasini hisobga olishga qaratilgan muhim institutsional mexanizm hisoblanadi.

PQ-345-son qarorida Respublika kengashining asosiy vazifalari qatorida tarmoq kengashlari faoliyatini tashkil etish va muvofiqlashtirish, tarmoq malaka ramkalari hamda kasbiy standartlar loyihalarini tasdiqlash, ularning ishlab chiqilishini monitoring qilish va muntazam yangilanishini muvofiqlashtirish belgilangan. Shuningdek, ish beruvchilarning talablari bilan ta'lim dasturlari mazmuni o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish ham alohida vazifa sifatida qayd etilgan.

Shu jihatdan tarmoq kengashlarining kasbiy standartlarni ishlab chiqishdagi rolini bir necha o'zaro bog'liq yo'nalishlarda ko'rish mumkin. Avvalo, tarmoq kengashlari tegishli sohadagi mehnat bozori holatini o'rganish orqali mavjud va istiqboldagi kasblarga bo'lgan ehtiyojni aniqlashga xizmat qiladi. Bunday tahlil yangi kasblarni Milliy mashg'ulotlar klassifikatoriga kiritish bo'yicha takliflarni shakllantirish, mavjud kasblarning mehnat funksiyalarini qayta ko'rib chiqish va yangi kompetensiyalarni aniqlash uchun asos bo'ladi. PQ-345-son qarorida tarmoq kengashlariga mehnat bozorini o'rganish va kutilayotgan yangi kasblar bo'yicha takliflar ishlab chiqish bilan bog'liq vazifalar ham yuklatilgan.

Ikkinchi muhim yo'nalish kasbiy standartlarning mazmunini shakllantirishdir. Kasbiy standartda xodim bajarishi lozim bo'lgan mehnat funksiyalari, mehnat faoliyati jarayonlari, zarur bilim va ko'nikmalar hamda tegishli malaka darajalariga qo'yiladigan talablar aniqlashtiriladi. Shu sababli standartni ishlab chiqishda tarmoqda bevosita faoliyat yuritayotgan mutaxassislar va ish beruvchilarning amaliy tajribasi katta ahamiyatga ega. Rasmiy e'lon qilingan kasbiy standartlarda ham tarmoq kengashining tasdiqlash hujjati, bayon raqami va sanasi, standartni ishlab

chiqishda ishtirok etgan tashkilotlar hamda ekspertlar haqidagi ma'lumotlar alohida qayd etilishi ko'zda tutilgan.

Uchinchi yo'nalish kasbiy standartlarni ta'lim mazmuni bilan uyg'unlashtirishdan iborat. Kasbiy standart faqat ish beruvchi uchun xodimga qo'yiladigan talablarni belgilovchi hujjat emas, balki kasbiy ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va takomillashtirish uchun ham metodologik asos vazifasini bajaradi.

Tarmoq kengashlari aynan muayyan sohaning rivojlanish tendensiyalarini, yangi kasblarning paydo bo'lishini, mavjud kasblar mazmunining o'zgarishini va ish beruvchilarning malakaga bo'lgan ehtiyojlarini aniqlashga xizmat qiladi. Ular orqali kasbiy standartlarni ishlab chiqish jarayoniga real ishlab chiqarish tajribasiga ega mutaxassislar, korxona va tashkilotlar vakillari, ta'lim tashkilotlari hamda ilmiy-tadqiqot muassasalari jalb etilishi mumkin.

Bunday yondashuv kasbiy standartlarning quyidagi yo'nalishlarda sifatli ishlab chiqilishini ta'minlashga yordam beradi:

- kasbning asosiy maqsadini aniq belgilash;
- mehnat funksiyalari va mehnat harakatlarini ishlab chiqarish jarayonlariga moslashtirish;
- zarur bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni aniqlash;
- malaka darajalari o'rtasidagi farqlarni belgilash;
- kasb bo'yicha javobgarlik va mustaqillik darajasini ifodalash;
- ta'lim dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirish;
- malakani baholash vositalarini ishlab chiqish;
- kasbiy standartlarni muntazam ravishda yangilab borish.

Bu holat tarmoq kengashlarining ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi "bog'lovchi bo'g'in" sifatidagi rolini yanada kuchaytiradi. Ta'lim muassasalarida tayyorlanayotgan mutaxassisning bilim va ko'nikmalari amaliyotdagi real mehnat funksiyalariga mos kelmasa, ta'lim dasturining mehnat bozori uchun qiymati pasayadi. Tarmoq kengashlari esa ish beruvchilarning talablarini tizimlashtirish,

ularni kasbiy standartlarda aks ettirish va mazkur talablarning ta'lim dasturlarida o'z ifodasini topishiga ko'maklashadi.

Kasbiy standartlarni muntazam yangilab borish ham tarmoq kengashlarining muhim vazifalaridan biridir. Texnologiyalar, ishlab chiqarish jarayonlari va mehnat usullarining tez o'zgarishi sababli bir marta ishlab chiqilgan kasbiy standart uzoq vaqt davomida o'zgarimas holda qolishi mumkin emas. O'zbekiston qonunchiligida kasbiy standartlarni kamida besh yilda bir marta qayta ko'rib chiqish mexanizmi nazarda tutilgan. Amaliy jihatdan esa texnologik yoki tashkiliy o'zgarishlar yuzaga kelganda standartlarning mazmunini bundan oldinroq yangilash zarurati ham paydo bo'lishi mumkin.

2024-yil 30-sentabrdagi PQ-345-son qarorida eng talab yuqori bo'lgan professional faoliyat yo'nalishlari bo'yicha kasbiy standartlarni ishlab chiqishni jadallashtirish vazifasi belgilangan. Qarorning reja-grafigiga ko'ra, kasbiy standartlarni ishlab chiqish 2025–2026-yillar davomida tegishli tarmoq kengashlari kesimida amalga oshirilishi ko'zda tutilgan. Masalan, Axborot texnologiyalari va aloqa sohasida kasbiy malakalarni rivojlantirish bo'yicha tarmoq kengashi uchun 35 ta kasbiy standart, shundan 10 tasi 2025-yilda va 25 tasi 2026-yilda ishlab chiqilishi, ular orqali kamida 140 ta kasbni qamrab olish rejalashtirilgan.

XULOSA

Umuman olganda, O'zbekistonda 2024-yildan boshlab Milliy malaka tizimini takomillashtirishga qaratilgan islohotlar tarmoq kengashlarining kasbiy standartlarni ishlab chiqishdagi rolini sezilarli darajada kuchaytirdi. 2024-yil 30-sentabrdagi PQ-345-son qarori orqali ish beruvchilarning tarmoq kengashlaridagi ulushi, tarmoq malaka ramkalarini ishlab chiqish, kasbiy standartlarni tayyorlash, muhokama qilish, tasdiqlash, monitoring qilish va muntazam yangilash bilan bog'liq mexanizmlar aniqroq belgilandi.

Shunday qilib, tarmoq kengashlarini kasbiy standartlarni ishlab chiqish jarayonidagi asosiy muvofiqlashtiruvchi, ekspertlik, maslahat va manfaatdor

tomonlar o'rtasidagi integratsion institut sifatida baholash mumkin. Ularning samarali faoliyati natijasida mehnat bozori talablari, ish beruvchilarning ehtiyojlari, ta'lim mazmuni va xodimlarning kasbiy kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar yagona tizimga birlashtiriladi. Shu sababli tarmoq kengashlarining faoliyatini takomillashtirish, ish beruvchilar ishtirokini kuchaytirish, kasbiy standartlarni muntazam yangilash va ularni ta'lim dasturlari bilan uzviy bog'lash O'zbekiston Milliy malaka tizimini rivojlantirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Aholi bandligi to'g'risida", O'RQ-642-son, 2020-yil 20-oktabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-sentabrdagi PQ-345-son "O'zbekiston Respublikasi milliy malaka tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/-7132752>
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 17-iyundagi 369-son "O'zbekiston Respublikasi milliy malaka tizimini tartibga solishga qaratilgan ayrim normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi qarori. — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 8-sentabrdagi PQ-275-son "O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Ta'lim sifatini ta'minlash milliy agentligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarori. — URL: Milliy malaka tizimi hujjatlari
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 5-maydagi PF-76-son "Ta'lim sifatini ta'minlash va ta'lim xizmatlari ko'rsatish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni. — URL: Milliy malaka tizimi hujjatlari

6. Milliy malaka tizimini rivojlantirish instituti. Milliy malaka tizimi. —
URL: <https://mmtri.uz/uz/mmt/>

7. O‘zbekistonda professional ta’lim jurnali. Kasbiy ta’lim islohotlari.
2024-yil, 4-son. — URL.